

І замок, і місто були укріплені 14 чотирикутними та однією шестикутною баштами. В 1685 із Харківського козацького полку було виділено Ізюмський полк, полковим містом якого став І. У 1708 І. включено до Азовської губернії, а у 1718 – до Білгородської провінції Київської губернії. Після ліквідації у 1765 російським урядом слобідських козацьких полків І. увійшов до Слобідсько-Української губернії. Терпер – районний центр Харківської обл.

Літ.: Багалій Д. Історія Слобідської України. – Харків, 1990. – С. 34–35, 58, 67–69; Слюсарський А. Слобідська Україна. – Харків, 1954; Історія міст і сіл Української РСР: Харківська область. – К., 1967. – С. 528–529. С. Ф. Плевцький

ІЗЮМСЬКИЙ ПОЛК – адміністративно-територіальна і військова одиниця на Слобідській Україні в 1685–1765. Початок заселення українськими переселенцями території І. п. та заснування м. *Ізюма* належать до 60-х рр. 17 ст. До 1685 ця територія належала до *Харківського полку*. І. п. межував із Харківським та Острогозьким полками, а також із запорозькими землями. Полковим центром був Ізюм, а сотенні центри знаходилися в Андріївці, Балаклії, Товчанську, Гороховатці, Дворічному, Кам'янці, Куп'янці (тепер Куп'янськ Харківської обл.), Лимані, Мартовому, Мохначі, Печенігах, Савинцях, Сватовій Лучці, Торі, Цареборисові (тепер Червоний Оскіл Ізюмського р-ну Харківської обл.) та Ямполі. У 1732 в 17 сотнях І. п. нараховувалося 3550 виборних козаків і 11 997 підпомічників, в 1763 – відповідно 7166 і 21 013. Козаки І. п. несли прикордонно-сторожову службу і захищали південні землі російської держави від татарських набігів. І. п. використовувався російським урядом в *Азовсько-Дніпровських походах 1695–96*, Північній війні (1700–21), в російсько-турецькій війні (1735–39), Семилітній війні (1756–63). Полковниками І. п. були К. Г. Донець-Захаржевський, Ф. В. Шидловський, А. І. Шидловський, М. К. Донець-Захаржевський, І. Квітка, Ф. К. Краснокутський. У 1765 І. п. був ліквідований, козаки перетворені у військових обивателів, а територія увійшла до складу Слобідсько-Української губернії.

Літ.: Багалій Д. Історія Слобідської України. – Харків, 1993 – С. 34–35, 68–69; Слюсарський А. Социально-экономическое развитие Слобожанщины XVII–XVIII вв. – Харьков, 1964.

С. Ф. Плевцький

ІЗЮМСЬКИЙ ШЛЯХ – одне з відгалужень *Муравського шляху*. Відходив від останнього біля витоків Сухого Торця і йшов у напрямку *Сіверського Дінця*. Переходив Донець у межах Ізюмської переправи (нині м. Ізюм Харківської обл.). Далі проходив правим боком Осколу (лівої притоки Дінця) і з'єднувався знову з Муравським, не доходячи 115 верст до м. Ливни. Це був найкоротший і найзручніший шлях з *Криму* до Москви, тому не дивно, що ним найбільше користувалися не лише московські дипломати, дістаючись до Криму, а й кримські купці, а також орди, що здійснювали напади на українські та російські землі в 16 – на поч. 18 ст.

Літ.: Пирко В. Северное Приазовье в XVI–XVIII вв. – К., 1988. – С. 8. В. О. Пірко

ІКВА – річка на Поділлі, ліва притока *Південного Бугу*. Початок бере на Волині. Пливучи із заходу на південний схід, утворювала численні стави. Саме І. відокремлювала

козацький табір від польського під час *Пилявецької битви 1648*. Після поразки українських військ у *Берестецькій битві 1651* через переправу на І. козаки відступили до Білої Церкви.

Літ.: Свешніков І. К. Битва під Берестечком. – Львів, 1993. – С. 19; Грушевський М. Історія України-Руси. – Т. VIII. – Ч. 3. – С. 72; Т. IX. – Ч. 1. – С. 272.

ІЛЛІНСЬКА ЦЕРКВА – визначна пам'ятка архітектури 17 ст. в с. *Суботіві* (тепер Чигиринського р-ну Черкаської обл.). Побудована в стилі, що поєднує елементи раннього українського бароко та європейського ренесансу. Зведена в 1656 за наказом і коштом гетьмана України Б. Хмельницького як церква-усипальниця. Справляє враження монументальної оборонної споруди. У плані майже квадратна (її зовнішні розміри 18,19x15,91 м) із шестиграним вівтарним виступом на сході. Внутрішній простір одного нефа поділено навпіл підпружною аркою, а перекрито церкву коробовим склепінням, яке в інтер'єрі зорозво полегшується розпалубками біля вікон. На хори й горнище ведуть сховані у товщі стіни вузькі сходи. За своїм призначенням церква одночасно виконувала і функції оборонної споруди (її міцні мури мають товщину до 2 м).

За свідченням літописців, у серпні 1657 Б. Хмельницького було поховано саме в І. ц. Як фундатора цієї споруди, гетьмана було поховано на найпочеснішому місці – праворуч від вівтаря біля південної стіни споруди в поховальній ямі розміром 2,3x0,7 м, яку накрили великою кам'яною брилою з місцевого пісковика. Згідно з Чернігівським літописом 18 ст., у 1664 польсько-шляхетські війська за наказом коронного обозного Речі Посполитої С. Чарнецького напали на Суботів, зруйнували Замчище і викинули тіло Б. Хмельницького з домовини, зробивши у зовнішній стіні І. ц., напроти поховання, два проломи, оскільки підняття кам'яної брили потребувало як часу, так і значних зусиль. Про особу першого настоятеля храму невідомо. Найвідомішим настоятелем І. ц. був Роман Орловський. Саме завдяки його активному клопотанню в 60–70-х рр. 19 ст. було здійснено першу серйозну реставрацію І. ц. У 1861 було збудовано дзвіницю та галерею, яка з'єднавала її з церквою (в 2-й пол. 70-х рр. 20 ст. галерею було розібрано). Наступні реставраційні роботи відбувалися наприкінці 19 ст., в 1-й пол. 50-х рр., у 2-й пол. 70-х рр. та на поч. 90-х рр. 20 ст. Останню зовнішню реставрацію було проведено за активного сприяння прем'єр-міністра України В. Ющенка восени 2000.

У 20 ст. І. ц. двічі закривали: в 1923–41 у ній влаштували сільський клуб, а потім колгоспне зерносховище; в 1962–90 тут діяв музей-усипальниця Б. Хмельницького. В 1954 за проектом архітектора І. Шмольсона в церкві встановлено символічний гранітний надгробок Б. Хмельницькому. В 1969–73 експедицією Ін-ту археології АН УРСР було проведено архітектурно-археологічне обстеження, під час якого було остаточно з'ясовано, що труна з прахом гетьмана в церкві відсутня. У народі до цього часу ходять легенди про те, що труну гетьмана напередодні нападу польських військ в 1664 було врятовано й перепоховано у Холодному Яру. З 1990 в І. ц. відновлено богослужіння. У 1993–95 тут встановлено новий іконостас за зразком того, який був наприкінці 19 ст. Церква належить до Української православної церкви Київського патріархату.

